

CURS ACADÈMIC: 2001-2002

LLICENCIATURA: Periodisme

CURS: 4t

Codi: 20753
Assignatura: Periodisme d'Investigació
Tipus d'assignatura: Optativa de 2n cicle
Nre. de crèdits: 5 (2 de teoria i 3 de pràctiques)
Professorat: Teoria: Darío Giménez (Gr. 01, 02, 51, 52)
Pràctiques: Antoni Castel (Gr. 01, 02) i Carme Ferré (Gr. 51, 52)
Quadrimestre: 2n

OBJECTIUS DE L'ASSIGNATURA

- Comprendre què és la investigació periodística (IP) i entrenar-se en un grau suficient per a poder-se iniciar en la aplicació professional d'aquesta.
- Aprendre a seleccionar els temes i els casos idonis per a ésser treballats en aquesta modalitat de periodisme.
- Detectar les fonts informatives específiques, conèixer-ne els condicionaments i entrenar-se a utilitzar-los.
- Conèixer els mètodes i les tècniques d'investigació periodística que es practiquen professionalment i explorar-ne de nous.
- Distingir les metodologies en funció dels diversos mitjans de comunicació, conèixer els formats més adients per a cadascú i practicar el disseny de les seves estructures internes.
- Aplicar els límits ètics i deontològics que marquen la legislació vigent i les diverses normatives professionals.
- Entrenar-se en el treball en equip mitjançant la realització d'un reportatge d'investigació en condicions reals.

TEMARI

1. Què és la investigació periodística (IP). Requisits bàsics. Caracterització personal i professional del/de la periodista investigador/a.
2. Les eines. Organització interna. Com s'administra la tasca d'IP.
3. Selecció de temes i casos. Detecció de l'origen. Definició de requisits: interès, ocultació, accessibilitat.
4. Casuística. Definició i descripció de l'objectiu; àrees d'interès. Formulació d'hipòtesis de treball. Determinació de l'àmbit geogràfic i de l'abast temporal de la investigació. Casos singulars i col·lectius tipificats.
5. Fonts documentals: requisits, tipologia, metodologia del buidatge. Mitjans electrònics: navegació per Internet, bases de dades. Elaboració del «dossier».
6. Fonts personals: identificació, graus d'implicació, disponibilitat i validesa; l'ordre d'abordar-les. Problemes d'accés i d'atribució.

7. Estratègies d'abordatge: perquisició (entrevistes, enquestes), esquer, suplantació de personalitat, infiltració, evidència.
8. El marc jurídic de la IP. Normes legals específiques i jurisprudència. Secret professional i protecció de fonts. La investigació com a denúncia. Ètica i deontologia.
9. El procés de verificació. Tàctiques d'acabament.
10. Elecció del mitjà. Tipologia general. Condicionaments en ràdio i televisió. Diferències segons la periodicitat en premsa escrita. La sortida editorial. Mitjans electrònics: difusió *on line* i multimèdia.
11. Els formats. Tipologia segons els diversos mitjans. Estructura interna dels treballs d'investigació. Com es planifica un llibre.
12. La redacció: estructura clàssica i alternatives (reportatge novel·lat, nou periodisme, etc.) El seguiment. L'especialització.

BIBLIOGRAFIA BÀSICA

- Caminos Marcet, José M^a. *Periodismo de Investigación. Teoría y práctica*. Madrid: Síntesis, 1997.
- Carrillo, Marc *et al.* *Guía jurídica del periodista*. Barcelona: Bosch, 1991.
- Gutiérrez, José Luis. «Periodismo de investigación», a Ansón, Luis María *et. al.*: *Contra el poder*. Madrid: Temas de hoy, 1996.
- Hunter, Mark. *Le journalisme d'investigation*. París: PUF, 1997.
- IRE (Investigative Reporters and Editors). *100 Computer-assisted Stories*. New York: Columbia, 1995.
- Pawlick, Thomas. *Investigative Reporting: A Casebook*. New York: Rosen Press, 1982.
- Quesada, Montserrat. *La investigación periodística: el caso español*. Barcelona: Ariel, 1987.
- Quesada, Montserrat. *Periodismo de investigación o el derecho a denunciar*. Barcelona: Editorial Cims'97, Colección «Libros de Comunicación Global», 1997.
- Reig, Ramón. *Periodismo de investigación y pseudoperiodismo*. Madrid: Ediciones Libertarias, 2000.
- Reyes, Gerardo. *Periodismo de investigación*. Miami: Programa Latinoamericano de Periodismo de la Universidad Internacional de Florida y Editorial Trillas, 1996.
- Rodríguez, Pepe. *Periodismo de investigación: técnicas y estrategias*. Barcelona: Paidós, 1994.
- Secanella, Petra Maria. *Periodismo de investigación*. Madrid: Tecnos, 1986.
- Varis autors. *Estudios de Periodística VI: Número monográfico dedicado al Periodismo de Investigación*. Vigo: Sociedad Española de Periodística, 1998.

BIBLIOGRAFIA COMPLEMENTÀRIA:

- Bernstein, Carl i Woodward, Bob. *El escándalo Watergate*. Barcelona: Euros, 1974.

- Bonete, Enrique. *Éticas de la información y deontologías del periodismo*. Madrid: Tecnos, 1995.
- Capote, Truman. *A sangre fría*. Barcelona: Bruguera, 1979.
- Enzensberger, Hans Magnus. *Política y delito*. Barcelona: Seix Barral, 1966.
- Espada, Arcadi. *Raval*. Barcelona: Anagrama/Empúries, 2000.
- Garrison, Jim. *JFK, tras la pista de los asesinos*. Barcelona: Bruguera, 1992.
- Mendoza, Eduardo. *La verdad sobre el caso Savolta*. Barcelona: Seix Barral, 1975.
- Shilts, Randy. *En el filo de la duda*. Barcelona: Ediciones B, 1994.
- Tolosa, Carlota. *La torna de la torna*. Barcelona: Empúries, 1985.
- Varis autors. *Lo mejor de 'Rolling Stone'*. Barcelona: Ediciones B, 1995.
- Varis autors. «Seminari sobre Periodisme d'Investigació». *Annals del periodisme català*, núm. 11. Barcelona: Col·legi de Periodistes de Catalunya, 1987.
- Vázquez Montalbán, Manuel. *Galíndez*. Barcelona: Seix Barral, 1990.
- Wallraff, Gunter. *El periodista indeseable*. Barcelona: Anagrama, 1979.
- Wallraff, Gunter. *Cabeza de turco*. Barcelona: Anagrama, 1987.

METODOLOGIA DOCENT

TEORIA

Malgrat que la descripció oficial de l'assignatura és "Teoria i evolució històrica del periodisme d'investigació", jo proposo deixar de banda la part històrica per dues raons de pes:

— La primera, perquè no tenim temps (només 13 hores, una mica més de mig dia) per a remuntar-nos en la història del PI; si ho féssim, l'autèntica teoria se'n ressentiria. Aquesta no s'ha d'entendre en el sentit acadèmic ("coneixement especulatiu independent de la seva aplicació"), sinó en la definició més tècnica: "sèrie de normes per relacionar i explicar fenòmens".

— La segona raó és que al pla d'estudis actual tot l'alumnat ha passat (o ha de passar) per quatre assignatures (dues de troncal i dues d'obligatòries) de contingut històric especialitzat, de 5 crèdits cadascuna: Història General de la Comunicació, Història dels Mitjans de Comunicació, Història de la Comunicació Social a Catalunya, i Història del Periodisme. Amb aquests 20 crèdits crec que d'història ja n'hi ha prou, i així evitem d'encavalcar coneixements. En tot cas, qui vulgui aprofundir sobre aquest aspecte només cal que consulti la bibliografia.

A les classes teòriques m'expressaré en castellà perquè és la llengua que domino i amb la qual hi he treballat sempre. Podria esforçar-me de fer-ho en català, però l'alumnat hi sortiria perdent perquè jo aniria més lent i seria més imprecís.

No m'agraden les classes magistrals, són molt avorrides. A més, crec que no estic en condicions de donar-les: no sóc el que es coneix com un professor "savi", capaç de deixar anar el rotlló i demanar, després, que m'ho expliquin en un examen. La major part del que sé prové de la meua experiència professional, però des de fa cinc anys estic aprofundint en l'estudi d'aquesta assignatura, sobre la qual preparo la meua tesi doctoral.

Per tant, pretenc que les classes teòriques siguin autèntiques sessions de debat (presencial o virtual, si s'escau), en les quals tots puguem comunicar-nos, de forma recíproca, els nostres descobriments.

Mitjançant la pàgina web de l'assignatura (<http://kane.uab.es/dgimenez>) aniré anticipant els apunts d'una sessió a l'altra perquè l'alumnat pugui estudiar-los, llegir les referències bibliogràfiques adequades i pensar en aplicar-los al treball. I el que farem a

classe serà discutir tot això mitjançant un sistema de dinàmica de grups paral·lel a la divisió de cada grup i subgrup en equips de pràctiques.

PRÀCTIQUES:

Les pràctiques d'IP estan destinades a aplicar la teoria tot realitzant un treball en equip. Els professors de pràctiques ajuden l'alumnat a formar equips d'un màxim de 5 persones i un mínim de 3 —amb criteris de complementarietat i solidaritat—, i a seleccionar els temes i casos en funció d'un triple criteri: a) que es puguin treballar sobretot a les hores de classe i de despatx; b) que siguin accessibles amb els mitjans disponibles; i c) que siguin publicables en un mitjà de comunicació existent i a l'abast.

La planificació del treball pràctic segueix un ritme paral·lel al de les classes teòriques, a fi d'aprofitar al màxim les oportunitats d'aplicació i interrelació teórico-pràctica.

A part d'atenir-se a aquests criteris, cada professor de pràctiques gaudeix de plena autonomia per a l'organització del treball dins el seu subgrup d'alumnes.

Les classes pràctiques són obligatòries; qualsevol absència s'haurà de justificar per escrit, i més de 3 absències injustificades invalidaran el procés d'avaluació continuada i obligaran l'alumne/a a presentar-se a l'examen final de la part pràctica.

SISTEMA D'AVALUACIÓ

La part teòrica serà sotmesa, en part, a un procés d'avaluació continuada basada en l'anàlisi personalitzada de l'actitud de l'alumne/a a classe i a les hores destinades a tutories. Concretament, s'avaluaran les preguntes fetes al professor (en aquest ofici és molt important saber preguntar) i les respostes que es donin a preguntes del professor, fetes de manera aleatòria. Aquesta avaluació continuada pot alliberar l'alumne/a de l'examen teòric final, que consistirà en una bateria de preguntes sobre la matèria impartida i la bibliografia recomanada.

Una altra part de l'avaluació teòrica s'obtindrà mitjançant l'anàlisi dels documents de treball necessaris per a dur a terme la investigació escollida com a pràctica: un dossier de planificació, un registre documental i un control administratiu. Aquesta anàlisi servirà també per a personalitzar les avaluacions de cada alumne/a dins dels equips que facin un mateix treball col·lectiu.

L'avaluació de les pràctiques es farà també de forma continuada al llarg de tot el procés d'elaboració del treball pràctic, del qual se n'avaluaran provisionalment les diverses fases com a resultats parcials de caire eliminatori.

En el treball pràctic de cada alumne/a s'avaluaran de manera successiva o simultània els elements següents:

- Aplicació dels coneixements teòrics impartits
- Actitud personal davant l'activitat investigadora (curiositat)
- Encert i originalitat en la proposició de temes i selecció de casos
- Habilitat en la salvaguarda jurídica del tema, les fonts, el mitjà, etc.
- Correcció ètica i deontològica del treball investigador
- Precisió en l'elaboració de l'estructura bàsica de la investigació.
- Destresa en el maneig de tècniques, mètodes i fonts personals.
- Correspondència entre el tema, el mitjà, el format i els mètodes escollits.
- Redacció (creativitat, estil, estructuració, lèxic, sintaxi, ortografia).
- Qualitat intrínseca del resultat final.

Una part de l'avaluació teòrica dels treballs pràctics la farà el mateix alumnat i jutjarà —d'acord amb els criteris anunciats— la feina dels seus companys exposada públicament a classe.

L'aprovaçió de les pràctiques mitjançant l'avaluació continuada allibera l'alumne/a d'aquesta part de l'examen final, que consistirà, naturalment, en un exercici complet d'investigació periodística.

Teoria i pràctica s'han d'aprovar per separat i el resultat final de l'avaluació per curs es calcula en la mateixa proporció que els crèdits assignats a cadascuna: 2 a la teoria (avaluació sobre 4 punts) i 3, a la pràctica (6 punts). Si cadascuna d'aquestes xifres supera la meitat (aprobat), la seva suma serà la nota final; si no, l'alumne/a haurà d'examinar-se del que no hagi aprovat per curs.